

**KARKOTETUT – PUUTTUVA
NÄKÖKULMA TURVAPAIKAN-
HAKIJOISTA KÄYTTÄVÄÄN
KESKUSTELKUUN**

Pirjo Pöllänen, *YTT, Yhteiskuntatieteiden laitos & Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto.*

Kaisa Viitanen & Johanna Kippo & Anne Ignatius & Katja Tähjä & Laura Oja: *Karkotetut – Mitä heille tapahtuu?* S&S, Helsinki. 2016, 176 s.

Suomalainen maahanmuuttotutkimus on aivan viime vuosiin saakka ”laahanut” muutaman askeleen yhteiskunnallista tilannetta jäljessä. Vuoden 2015 jälkeen tutkimuksessa on kuitenkin pyritty olemaan ajan hermolla, ja suuri osa tekeillä olevasta maahanmuuttotutkimuksesta keskittyykin tällä hetkellä tarkastelemaan turvapaikanhakijoiden elämää ja turvapaikkaprosessiin liittyviä ilmiöitä. Turvapaikanhakijat ovat vain osa suomalaisen yhteiskunnan ”maahanmuuttoilmiötä”, mutta tällä hetkellä kuitenkin näkyvin osa niin julkista keskustelua kuin maahanmuuttotutkimustakin. Käsillä oleva kirja ”*Karkotetut – Mitä heille tapahtuu?*” keskittyy tähän monitahoiseen ja laajaan ilmiöön tuoreesta näkökulmasta. Siinä missä monet tutkijoiden kautta kulkeneet tekstit ja puheenvuorot tarkastelevat esimerkiksi Afrikasta ja Lähi-Idästä Eurooppaan pyrkivien turvattomia reittejä, maahan pääsyn mahdollisuuksia, Välimeren hukkuneiden määriä tai turvapaikanhakijoiden arkea uudessa eurooppalaisessa maassa, antaa ”*Karkotetut*” puheenvuoron tämän prosessin yhteen tai useampaan kertaan läpikäyneille ihmisille – yksilöille, eläville ja ajatte-

leville aikuisille ja lapsille, joilla kaikilla on oma tarinansa kerrottavana, ja jotka ovat jääneet ”Euroopan muurien ulkopuolelle”. Kirjan hienous piilee nimenomaan siinä, ettei Euroopasta takaisin kotimaahansa karkotettujen ihmisten tarinoita ole muokattu tutkimuksen kielelle, ja ettei tarinoita ole suodatettu tutkijan teoreettisen viitekehyksen kautta. Tarinoiden päähenkilöt ovat myös tarinoidensa kertojia ja käyttävät kertomuksissaan omaa kieltään ja omia kokemuksiaan kuvatessaan elämäänsä ja sen eri vaiheita.

”*Karkotetut*” on lamaannuttava luku-kokemus. Yksilöiden tarinat ovat juuri niin koskettavia kuin saattaa etukäteen kuvitella – tai itseasiassa ainakaan minä en näitä tarinoita voinut etukäteen kuvitella. Yhtäältä tarinat kertovat ihan tavallisten ihmisten ihan tavallisesta arjesta, mutta toisaalta näissä tarinoissa ollaan niin kaukana tavallisuudesta kuin on mahdollista olla. Tämä tavallinen arki ja sen suhteellisuus tulee kirjassa rujolla ja epämiellyttävällä tavalla esille. Toisaalta tavallisuutta edustaa se, että sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltioregiimin mallimaassa Norjassa miehet voivat avoimesti suudella toisiinsa julkisella paikalla, ja jos joku ohikulkija sattuisikin heitä häiriköimään, niin hyvinvointivaltiossa poliisiin voi luottaa ja poliisi toimii turvallisuuden takeena. Samaan aikaan Ugandassa – päähenkilön niin sanotussa kotimaassa – tavallista on se, että jos naapurit ja kylän miehet uskovat tai luulevat tietävänsä jonkun olevan homoseksuaali, niin hänet voidaan pieksää hengiltä (s. 123). Tavallisuutta edustaa myös se, että eurooppalaiset niin sanotut sivistys- ja hyvinvointivaltiot (esim. Suomi, Tanska

ja Norja) karkottavat ihmisiä takaisin niin sanottuihin kotimaihinsa (esim. Uganda ja Irak) pieksettäviksi ja teloitettaviksi. Sekin on tavallista, että näiden niin kutsuttujen sivistys- ja hyvinvointivaltioiden turvallisuuskoneiston lainvalvojat – poliisit – käyttävät kohtuuttomia ja väkivaltaisia otteita käännyttäessään ja palauttaessaan karkotettuja EU:n ulkopuolelle. Väkivalta on siis karulla tavalla todellisuutta ja läsnä kirjan päähenkilöiden elämässä sekä koti- että kohdemaissa.

Ihmiselämän epäoikeudenmukaisuus, sattumanvaraisuus ja hauraus tuodaan kirjassa esiin monella tavalla. Suomalaisen turvapaikanhakuprosessin akilleenkantapäät nousevat esiin esimerkiksi päähenkilöiden kertomuksissa:

”Ensimmäinen matka meni pieleen. Ilmeisesti emme osanneet selittää turvapaikka-haastattelussa tarpeeksi selvästi, millaisessa vaarassa me täällä olemme” (s. 143).

Turvapaikkaprosessin hauraus ja ennakkoimattomuus tulee esille kerta toisensa jälkeen. Kirjaa lukiessa mielen valtaa liian usein hämmennys ja epätoivo: kuinka turvapaikkakuulustelijoilta ja -päätöksentekijöiltä on voinut jäädä huomaamatta tai kuulematta nämä hädänalaisten tilanteet, jotka suorastaan tunkeutuvat kirjaa lukevan alitajuntaan? Toisaalta hämmennystä ja epätoivoa aiheuttaa se, kuinka eurooppalaisten valtioiden turvapaikka- ja oleskelulupasäädökset jatkuvasti kiristyessään voivat syöstä ihmisiä täysin epäinhimillisiin tilanteisiin, joissa muun muassa hajotetaan perheitä ja avioliittoja. Kuinka voi käydä niin, että Irakista tai Afganistanista paennut isä ensiksi

erotetaan Euroopassa muusta perheestään säilöönottokeskukseen ja lopulta karkotetaan takaisin niin sanottuun kotimaahansa pääkaupungin lentokentällä teloitettavaksi? Tätä kutsutaan Euroopassa tarkoituksenmukaiseksi maahanmuuttopolitiikaksi. Samaan aikaan kun läntisen Euroopan ”sivistysvaltiot” kipuilevat yhä harmaantuvien ikäluokkiensa kanssa, ja syntyvyyden vähentyminen nähdään keskeisenä yhteiskunnallisena ongelmana, Euroopan (EU:n) ulkopuolelta saapuva yksilö tai perhe ei kuitenkaan kelpaa uudeksi asukkaaksi, vaikka hänellä olisi työ- tai opiskelupaikka, tutkinto uudessa kotimaassa tai lapsia, jotka ovat eläneet arkeaan vain Euroopassa.

Kirjan tarinoista on ainakaan minun mahdotonta tehdä minkäänlaista yhteenvetoa tai yleistyksiä. Yleistettävää on lähinnä se kärsimys, jota Eurooppaan pyrkivät turvapaikanhakijat joutuvat kohtaamaan: kärsimys, joka ajaa heidät pakomatalle; kärsimys, jota he kohtaavat pakomatansa aika ahtaissa veneissä, laivoissa ja kuorma-autoissa peläten lastensa hengen puolesta; kärsimys, jossa he elävät kohdemaassaan odottaen ja toivoen positiivista turvapaikkapäätöstä sekä kärsimys, joka jatkuu, kun heidät karkotetaan takaisin niin sanottuun kotimaahansa. Kirjan jokainen tarina on arvokas. Jokainen tarina nostaa esiin uusia näkökulmia, uusia epäoikeudenmukaisuuksia ja uudenlaista epätoivoa. Jokaisessa tarinassa on mukana myös sellaisia piirteitä, joiden kautta on mahdollista miettiä eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden rakenteita, eurooppalaisten ”sivistysyhteiskuntien” periaatteita sekä vallitsevaa maahanmuutto- ja sosialipolitiikkaa.

Visuaalisesti kirja kutsuu koskettamaan ja ottamaan käteensä. Se on tyylikäs ja puhutteleva. Kirjan kuvitus kertoo tarinoiden päähenkilöistä, heidän tavallisesta arjestaan, kauhistelematta tai kaunistelematta. Kuvat vahvistavat kokemusta, jonka tarinat lukijalleen välittävät. Kun kirjaan koskee siihen jää heti koukkuun. Kirjan kuvat ovat koukuttavia ja puhuttelevia, mutta sama vaikutus on myös tarinoilla. Yksi syy tarinoiden koukuttavuuteen on se, että ne ovat suhteellisen lyhyitä ja kompakteja. Niissä ei jäädä jaarittelemaan eikä piehtaromaan liikaa yksityiskohdissa. Tarinat on tietysti alun perin kerrottu jollakin muulla kielellä kuin suomeksi, mutta tekstien käännökset toimivat erinomaisesti.

Kaikki tarinat päättyvät karkotettujen lähtö-/kotimaahan – siis siihen, kuinka tarinoiden päähenkilöt ovat karkotettuina lähtömaissaan. Minun on pakko uskoa, että näissä tarinoissa on avoimet loput. Kuten tutkijat Jukka Könönen ja Niina Vuolajärvi kirjan loppuyhteenvetossaan toteavat:

”Onkin mahdollista, että myös kirjan henkilöt pyrkivät palaamaan takaisin Eurooppaan. Toivomme, että onni on heidän puolellaan seuraavalla kerralla, kun he luovivat eurooppalaisen maahanmuuttobyrokratian karikeissa” (s. 169).

Itse suorastaan toivon, että tarinoiden päähenkilöillä on mahdollista jatkaa yrittämistä Euroopan muurien sisäpuolelle! Toivon, että seuraavalla kerralla Christiana, Hunar ja Lana osaavat kertoa turvapaikkakuulustelussa tarpeeksi selkeästi, millaisessa vaarassa he kotimaassaan ovat. Lisäksi toivon, että

Euroopassa ei enää hajotettaisi yhtään perhettä eikä avioliittoa turvapaikkaprosessin aikana. Ja viimeiseksi kysyn, miksi meille eurooppalaisille hyvinvointivaltioille ei kelpaa EU:n ulkopuolelta tuleva työntekijäksi, opiskelijaksi ja naapuriksi. Miksi olemme rakentaneet itsellemme linnoituksen, jota muut saavat vain katsella ulkoapäin?

KOHTI AITOJA KOHTAAMISIA

Sanna Ryynänen, FT, sosiaalipedagogiikan ma. yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.): Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Vastapaino, Tampere. 2018, 243 s.

Millaista tukea ja millaisia palveluita maahanmuuttotautaiset ihmiset kokevat tarvitsevansa? Miten erilaisissa palveluissa kohdataan maahanmuuttotautaisia ihmisiä ja miten heidän tilanteisiinsa niissä vastataan? Kysymykset johdattavat kirjaan *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi*, jonka ovat toimittaneet Johanna Hiitola, Merja Anis ja Kati Turtiainen. Kirjan keskeinen teema on institutionaalisissa ja ammatillisissa suhteissa tapahtuva kohtaaminen. Se täsmentyy erityisesti sen tarkasteluksi, vahvistavatko vai vaikeuttavatko palvelujärjestelmässä toteutuvat kohtaamiset maahanmuuttajien osallisuutta ja toimijuutta.

Kirjan yhdeksää artikkelia yhdistää näkemys siitä, että osallisuus ja toimijuus